चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः

शिशुपालवधपर्व

शिशुपालकृतं भीष्मस्य भर्त्सनम् भीष्मस्य श्रीकृष्णेन सह योद्धुं राज्ञामाह्वानम्

भीष्म उवाच

नैषा चेदिपतेर्बुद्धिर्यया त्वाऽऽह्वयतेऽच्युतम्।

नूनमेष जगद्भर्तुः कृष्णस्यैव विनिश्चयः।। २-४४-१

को हि मां भीमसेनाद्य क्षितावर्हति पार्थिवः।

क्षेप्तुं कालपरीतात्मा यथैष कुलपांसनः।। २-४४-२

एष ह्यस्य महाबाहुस्तेजोंऽशश्च हरेर्ध्रुवम्।

तमेव पुनरादातुमिच्छत्युत तथा विभुः।। २-४४-३

येनैष कुरुशार्दूल शार्दूल इव चेदिराट्।

गर्जत्यतीव दुर्बुद्धिः सर्वानस्मानचिन्तयन्।। २-४४-४

वैशम्पायन उवाच

ततो न ममृषे चैद्यस्तद्भीष्मवचनं तदा।

उवाच चैनं सङ्क्रुद्धः पुनर्भीष्ममथोत्तरम्।। २-४४-५

शिशुपाल उवाच

द्विषतां नोऽस्तु भीष्मैष प्रभावः केशवस्य यः।

यस्य संस्तववक्ता त्वं वन्दिवत्सततोत्थितः।। २-४४-६

संस्तवे च मनो भीष्म परेषां रमते यदि।

तदा संस्तौषि राज्ञस्त्वमिमं हित्वा जनार्दनम्।। २-४४-७

दरदं स्तुहि बाह्लीकमिमं पार्थिवसत्तमम्।

जायमानेन येनेयमभवद्दारिता मही।। २-४४-८

वङ्गाङ्गविषयाध्यक्षं सहस्राक्षसमं बले।

स्तुहि कर्णमिमं भीष्म महाचापविकर्षणम्।। २-४४-९

यस्येमे कुण्डले दिव्ये सहजे देवनिर्मिते।

कवचं च महाबाहो बालार्कसदृशप्रभम्।। २-४४-१०

वासवप्रतिमो येन जरासन्धोऽतिदुर्जयः।

विजितो बाहुयुद्धेन देहभेदं च लम्भितः।। २-४४-११

द्रोणं द्रौणिं च साधु त्वं पितापुत्रौ महारथौ।

स्तुहि स्तुत्यावुभौ भीष्म सततं द्विजसत्तमौ।। २-४४-१२

ययोरन्यतरो भीष्म सङ्क्रुद्धः सचराचराम्।

इमां वसुमतीं कुर्यान्निःशेषामिति मे मतिः।। २-४४-१३

द्रोणस्य हि समं युद्धे न पश्यामि नराधिपम्।

नअश्वत्थाम्नः समं भीष्म न च तौ स्तोतुमिच्छसि।। २-४४-१४

पृथिव्यां सागरान्तायां यो वै प्रतिसमो भवेत्।

दुर्योधनं त्वं राजेन्द्रमतिक्रम्य महाभुजम्।। २-४४-१५

जयद्रथं च राजानं कृतास्त्रं दृढविक्रमम्।

द्रुमं किम्पुरुषाचार्यं लोके प्रथितविक्रमम्।

अतिक्रम्य महावीर्यं किं प्रशंससि केशवम्।। २-४४-१६

वृद्धं च भारताचार्यं तथा शारद्वतं कृपम्।

अतिक्रम्य महावीर्यं किं प्रशंससि केशवम्।। २-४४-१७

धनुर्धराणां प्रवरं रुक्मिणं पुरुषोत्तमम्।

अतिक्रम्य महावीर्यं किं प्रशंससि केशवम्।। २-४४-१८

भीष्मकं च महावीर्यं दन्तवक्रं च भूमिपम्।

भगदत्तं यूपकेतुं जयत्सेनं च मागधम्।। २-४४-१९

विराटद्रुपदौ चोभौ शकुनिं च बृहद्बलम्।

विन्दानुविन्दावावन्त्यौ पाण्ड्यं श्वेतम् अथोत्तरम्।। २-४४-२०

शङ्खं च सुमहाभागं वृषसेनं च मानिनम्।

एकलव्यं च विक्रान्तं कालिङ्गं च महारथम्।। २-४४-२१

अतिक्रम्य महावीर्यं किं प्रशंससि केशवम्।

शल्यादीनपि कस्मात्त्वं न स्तौषि वसुधाधिपान्।

स्तवाय यदि ते बुद्धिर्वर्तते भीष्म सर्वदा।। २-४४-२२

किं हि शक्यं मया कर्तुं यद्वृद्धानां त्वया नृप।

पुरा कथयतां नूनं न श्रुतं धर्मवादिनाम्।। २-४४-२३

आत्मनिन्दाऽऽत्मपूजा च परनिन्दा परस्तवः।

अनाचरितमार्याणां वृत्तमेतच्चतुर्विधम्।। २-४४-२४

यदस्तव्यमिमं शश्वन्मोहात् संस्तौषि भक्तितः।

केशवं तच्च ते भीष्म न कश्चिदनुमन्यते।। २-४४-२५

कथं भोजस्य पुरुषे वर्गपाले दुरात्मनि।

समावेशयसे सर्वं जगत्केवलकाम्यया।। २-४४-२६

अथ चैषा न ते बुद्धिः प्रकृतिं याति भारत।

ऋतेनैवं वन्दिवत् स्तौषि श्रुतमन्येन नश्श्रुतम्।

न गाथा गाथिनं शास्ति बहु चेदपि गायति।। ऋ

मयैव कथितं पूर्वं भूलिङ्गशकुनिर्यथा।। २-४४-२७

भूलिङ्गशकुनिर्नाम पार्श्वे हिमवतः परे।

भीष्म तस्याः सदा वाचः श्रूयन्तेऽर्थविगर्हिताः।। २-४४-२८

मा साहसमितीदं सा सततं वाशते किल।

साहसं चात्मनातीव चरन्ती नावबुध्यते।। २-४४-२९

सा हि मांसार्गलं भीष्म मुखात् सिंहस्य खादतः।

दन्तान्तरविलग्नं यत्तदादत्तेऽल्पचेतना।। २-४४-३०

इच्छतः सा हि सिंहस्य भीष्म जीवत्यसंशयम्।

तद्वत्त्वमप्यधर्मिष्ठ सदा वाचः प्रभाषसे।। २-४४-३१

इच्छतां भूमिपालानां भीष्म जीवस्यसंशयम्।

लोकविद्विष्टकर्मा हि नान्योऽस्ति भवता समः।। २-४४-३२

वैशम्पायन उवाच

ततश्चेदिपतेः श्रुत्वा भीष्मः स कटुकं वचः।

उवाचेदं वचो राजंश्चेदिराजस्य शृण्वतः।। २-४४-३३

इच्छतां किल नामाहं जीवाम्येषां महीक्षिताम्।

सोऽहं न गणयाम्येतांस्तृणेनापि नराधिपान्।। २-४४-३४

एवमुक्ते तु भीष्मेण ततः सञ्चुक्रुशुर्नृपाः।

केचिज्जहृषिरे तत्र केचिद्भीष्मं जगर्हिरे।। २-४४-३५

केचिदूचुर्महेष्वासाः श्रुत्वा भीष्मस्य तद्वचः।

पापोऽवलिप्तो वृद्धश्च नायं भीष्मोऽर्हति क्षमाम्।। २-४४-३६

हन्यतां दुर्मतिर्भीष्मः पशुवत्साध्वयं नृपाः।

सर्वैः समेत्य संरब्धैर्दह्यतां वा कटाग्निना।। २-४४-३७

इति तेषां वचः श्रुत्वा ततः कुरुपितामहः।

उवाच मतिमान् भीष्मस्तानेव वसुधाधिपान्।। २-४४-३८

उक्तस्योक्तस्य नेहान्तमहं समुपलक्षये।

यत्तु वक्ष्यामि तत्सर्वं शृणुध्वं वसुधाधिपाः।। २-४४-३९

पशुवद्घातनं वा मे दहनं वा कटाग्निना।

क्रियतां मूर्ध्नि वो न्यस्तं मयेदं सकलं पदम्।। २-४४-४०

एष तिष्ठति गोविन्दः पूजितोऽस्माभिरच्युतः।

यस्य वस्त्वरते बुद्धिर्मरणाय स माधवम्।। २-४४-४१

कृष्णमाह्वयतामद्य युद्धे चक्रगदाधरम्।

यादवस्यैव देवस्य देहं विशतु पातितः।। २-४४-४२

इति श्रीमहाभारते सभापर्वणि शिशुपालवधपर्वणि भीष्मवाक्ये चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः।। ४४।।